

EXPRESSIÓ DEL DOLOR, DE LA MEDICINA AL LLENGUATGE

Laia Climent

Fa uns mesos es va celebrar al col·legi major Recor Peset de València la reunió plenària de la xarxa temàtica ministerial “Análisis del discurso y nuevos lenguajes”, l’investigador principal de la qual és el professor Vicent Salvador, de la Universitat Jaume I. Després d’una reunió interna dels membres, els professors invitats, Dr. Cristóbal Pera i Félix Díaz, van reflexionar al voltant del llenguatge del dolor i de la verbalització del càncer.

El Dr. Cristóbal Pera, catedràtic de la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona, va analitzar l’estructura narrativa que s’estableix entre el pacient i el doctor. Va subratllar la transcendència que té no sols que el pacient descrigui el dolor per part del pacient sinó també que el metge interprete l’expressió de les sensacions corporals. La verbalització del dolor implica la descripció d’una experiència emocional difícil de quantificar i de la màxima complexitat. El doctor Cristóbal Pera fins i tot va afirmar la impossibilitat d’expressar el dolor, tot entenent que aquest condiciona el fracàs del llenguatge, ja que es va fragmentant fins retornar al prellenguatge dels crits i murmuris. L’expressió del dolor difereix de la dels altres estats interns de la consciència –com ara els psíquics, somàtics o perceptius– en la mesura que és l’únic estat que no té cap relació amb el món exterior. És per això que es resisteix a ser objectivat pel llenguatge. Les dificultats d’expressió evidents s’intenten pal·liar mitjançant distints recursos lingüístics. L’any 1971 Melzack i Torgerson van classificar les paraules més utilitza-

«LA VERBALITZACIÓ DEL
DOLOR IMPLICA LA
DESCRIPCIÓ D’UNA
EXPERIÈNCIA EMOCIONAL
DIFÍCIL DE QUANTIFICAR»

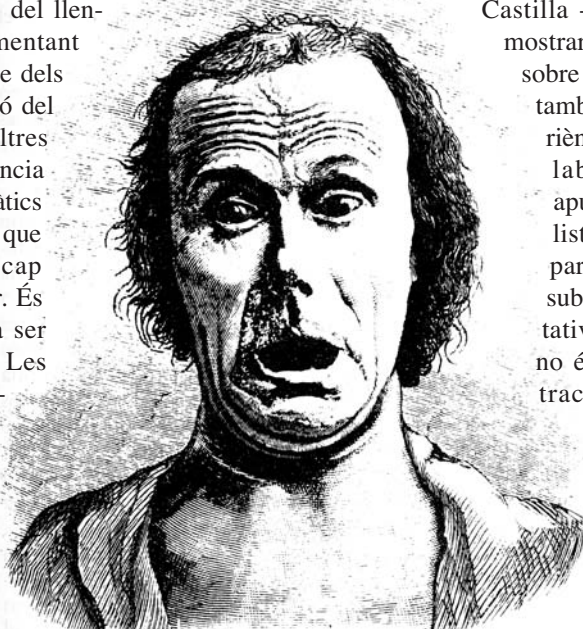
des per expressar la sensació de dolor. A més de presentar detalladament aquesta classificació, el doctor Pera va elaborar una reflexió sobre l’ús reiterat de la metàfora, que va classificar en dos grups. D’una

banda, la metàfora que expressa la penetració d’un agent extern en el propi espai corporal. Recordem, per exemple, l’expressió plàstica del sofriment en els autoretrats de Frida Kahlo, que dibuixa la seua columna vertebral esquarterada amb una sèrie de claus incrustats. I de l’altra banda, les metàfores que remetent a una lesió corporal tot introduint en el llenguatge associacions diverses, com ara la cremada d’una part del cos o l’efecte d’una llima al roig viu que forada els teixits.

Per acabar, el doctor Pera va apuntar un fet curiós, i és que s’ha demostrat que el dolor causat per un problema moral com és la marginació o l’exclusió social activa les mateixes àrees cerebrals que el dolor físic.

En la segona conferència de la jornada, el professor Félix Díaz, de la Universidad de Castilla - la Mancha, va sintetitzar i mostrar els resultats d’una enquesta sobre la verbalització del càncer, i també va descriure la seva experiència viscuda en el procés d’elaboració de l’enquesta. Va apuntar el tabú que els especialistes han creat al voltant de la paraula “càncer”, que és sovint substituïda per l’expressió qualitativa i ben poc tècnica d’“això no és bo”. El professor Díaz va tractar també altres metàfores recurrents en les converses,

com ara l’ús del terme *bultos* per a descriure un tipus de manifestació incògnita, o el terme *inflamació* com

MEDICINA I LLENGUATGE

La curació per la paraula és una creença molt antiga, rastrejable en els mites òrfics o en l'Evangelí, i que pertany a l'imaginari col·lectiu d'una ampla tradició cultural. Sense entrar ara en els aspectes màgics d'aquestes funcions guaridores, cal reconèixer que les diverses pràctiques pròpies de les ciències de la salut, articulades al voltant de l'acte *clínic*, reserven un lloc principalíssim a l'activitat verbal. Aquesta constatació ja és una dada de pes per a allò que es pot anomenar "lingüística mèdica", atenta a l'anàlisi dels aspectes discursius implicats en la pràctica social de la medicina.

Sens dubte, la divulgació dels coneixements especialitzats té un paper cabdal en el conjunt dels discursos, orals o escrits, com ara informacions epidemiològiques de tipus preventiu, consells de planificació familiar, prospectes dels productes farmacèutics, informacions periodístiques sobre avenços de tecnologia mèdica...

Avui sabem que aquestes pràctiques divulgatives no consisteixen en una mera difusió d'informacions reformulades en llenguatge assequible, sinó en operacions de reelaboració i recontextualització que estableixen una autèntica negociació dels significats de la terminologia i de la imatge social dels professionals. Les parafrasis metafòriques o les exemplificacions entren en dialèctica amb la terminologia

especialitzada, mentre que la imatge del professional es dibuixa oscil·lant entre la figura de l'expert llunyà i la del conseller afable que persuadeix i educa, amb una dimensió humana que a vegades recorda el valor demiúrgic de la paraula òrfica.

Aquesta paraula mèdica, d'altra banda, està cada vegada més mediatitzada per tota la parafernàlia social que construeix la tecnologia comunicativa, des del venerable periòdic a la neotelevisió o l'imparable Internet. Les pràctiques divulgatives de tota mena són així conformades per aquests fenòmens, per la seua dimensió comercial, pel seu simbolisme espectacularitzador i per la mateixa estructura de la comunicació en xarxa.

Però sobre tota aquesta complexitat cal afegir encara un altre factor: el dialogisme consubstancial a l'acte clínic, que fa que la paraula del pacient pugui esdevenir tan crítica per al metge com la d'aquest per a aquell. Així, per exemple, l'art de la diagnosi, malgrat tots els avenços de l'analítica i de la radiologia, encara depèn en bona part de l'expressió verbal de la simptomatologia, del diàleg consubstancial a un acte clínic que no pot renunciar a constituir una interacció personal on la paraula exigeix considerable protagonisme.

VICENT SALVADOR (UJI)

a element tranquil·litzador. També va parar atenció als termes *ganglis* i *tumors* –amb aquesta darrera paraula va associada la idea que existeix un cos aliè dintre del propi i com a conseqüència es percep la necessitat d'extraure'l–. Va apuntar també que el terme "metàstasi" expressa una nova fase dintre del procés evolutiu de la malaltia: és el desenllaç d'una narració i per tant confirma la gravetat de la situació.

També el professor Díaz va apuntar la tendència a minimitzar l'expressió de la malaltia del càncer i també la tècnica dels metges d'adaptar els discursos segons com siga la visió que tinga el pacient d'ell mateix i de la seua malaltia.

La jornada va concloure en una taula rodona moderada pel professor de la Universitat Jaume I Vicent Montalt sobre els discursos d'especialitat. Es va comentar la necessitat que lingüistes i especialistes del sector corresponent facen un esforç conjunt. Aquestes conclusions van derivar en una altra experiència, la de la traducció científicotècnica que demana també amb urgència la participació de lingüistes i especialistes en la matèria. Hi van col·laborar en aquesta taula rodona Gloria Corpas, de la Universidad de Málaga, i María Luisa Villanueva, de la Universitat Jaume I. ☺

Laia Climent. Universitat Jaume I de Castelló.